

AZ INTÉZET ÉS A TÁRSASÁG ÉLETÉBŐL

Franciaországi tudományos ülésszak a kelet-európai reneszánsz kérdéseiről

A tours-i reneszánsz-kutató intézet (Centre d'Études Supérieures de la Renaissance), a francia egyetemes reneszánszkutatás központja, széles nemzetközi fórumot teremt éventént az európai reneszánsz egy-egy általános érdeklődésre számotartó kérdésének elmélyült tárgyalására. Ez év júliusában a VII. nemzetközi ülésszak *Kelet-Európa ébredése a XV—XVI. században* címmel került sorra. Pierre Mesnard professzor, az intézet vezetője — az európai reneszánsz kultúra és filozófia nemzetközileg nagy hírű tudósa —, akivel már eddig is jókapcsolatot épített ki az Irodalomtörténeti Intézet, különös figyelemmel fordult a magyarországi reneszánsz kérdései felé. Több francia és számos külföldi (belga, lengyel, szovjet, török, stb.) tudós mellett, hat magyar előadó kapott meghívást két-két előadás megtartására s rajtuk kívül még nyolc magyar ösztöndíjas is jelen lehetett a nagyszerű európai szintű tanácskozásokon.

Az ülésszak sikerét és jelentőségét a magas színvonalú előadások mellett emelte az a körülmény, hogy tárgyunkban az utóbbi évek során ezen az összejövetelen valósult meg talán először ilyen arányokban Keletnek és Nyugatnak kedvező körülmények között lefolyt tudományos együttműködése. Bárha szükségszerűen következett is a nézetek különbözősége, főleg a társadalmi és ideológiai tényezők vizsgálatában, mégis a szolid és színvonalas, tudományos alapon bemutatott anyag egyaránt érdeklődést és megbecsülést keltett, s számos vonatkozásban előrelendítője lehet a nemzetközi tudományos életnek.

A témakezdő átfogó előadást Portal professzor, a Sorbonne szláv intézetének igazgatója tartotta *Kelet-Európa ébredése a XV—XVI. században* címmel. Felvázolta benne azokat a problémákat, melyek a kelet-európai reneszánsz közelebbi megismerésében és megértésében még megoldatlanok. Teljes bonyolultságában vetette fel azokat a kérdéseket, melyeknek részletekbe menő vizsgálata és a feleletek megadása éppen a jelen összejövetel feladata. Többek között azt elemezte, vajon a kelet-európai népek kultúrájának fejlődése a reneszánsz időszakában egyirányú folytonos fejlődést mutat-e a nyugatiéhoz hasonlóan, avagy helyesebben egymásra következő változások, ugrások és megtorpanások sorozatát láthatjuk benne. (*Ébredés vagy folytonosság?*) A bizánci kultúra hatásának szétválasztó szerepét hangsúlyozta, miszerint Balkán és Oroszország a görögkeleti oldalra állva más úton jut el a reneszánszhoz, mint pl. Magyarország és Lengyelország, ahol a nyugati kereszténység és reneszánsz kultúra egyirányúbb fejlődést tesz lehetővé.

A megnyitó előadást követően három hét alatt 40 előadás hangzott el francia nyelven: zömében a lengyel és a magyar reneszánsz, valamint a korabeli orosz és török kultúra kérdéseiről. A legtöbb előadást, számszerint tizenkettőt magyar küldöttek tartották. Méltán állott tehát az érdeklődés központjában a magyar előadók szereplése. Az egyidejű francia sajtó nagy várakozással, majd elismeréssel szólt: „legtekintélyesebb a magyar delegáció, amely egyszersmind a legkvalifikáltabb is, amilyen az utóbbi időkben a francia határt átlépte”. Ugyanakkor a szakmai érdeklődés is okkal terelődött a magyarországi reneszánsz irányába, minthogy „ennek az országnak reneszánszát sajnos csak alig vagy félreismerték”. Jellemző, hogy míg pl. a lengyel reneszánszról a lengyeleken kívül hét előadás hangzott el francia és belga előadóktól, addig a magyar reneszánszról csupán a hazai küldöttek adtak elő. A megnyitó előadásban felvetett kérdésre tehát, hogy ti. „milyen szerepet játszott Magyarország kelet és nyugat kapcsolatában a reneszánsz idején?” — a magyar küldöttek minden bizonnyal kielégítő választ adtak. Bemutatott munkáikat a tudós jelenlevők őszinte elismeréssel fogadták, az elemzett írók európai szintjére nem egyszer csodálattal, esetenként meglepetéssel figyelték fel.

Az irodalmunkat és kultúránkat megismertetni akaró törekvésen túl, igyekezett delegációnk hozzájárulni az európai reneszánsz kérdéseinek vizsgálatához is. Az ülésszakot záró értékelő beszámoló (a francia Margolin és Stegmann, valamint a belga *Backvis* professzorok munkája) — jóllehet talán túlzott udvariassággal — arra mutatott rá, hogy „a magyarok

különösen kiténtek a szélesebb összefüggések és az európai kapcsolatok vizsgálatában”, mint pl. a reneszánsz egyes fázisainak elhatárolásában, a társadalmi tényezők általános érvényű alkalmazásában, Erazmus tanainak, a reformációnak, az ellenreformációnak átfogó értelmezésében, az olasz, lengyel, török, Habsburg stb. viszonylatok kimutatásában és a tanácskozás közben felvetett kérdésekre való gyors reagálásban. (Igy az *Ébredés vagy folytonosság?* problémájában is; Klaniczay T. és Gerézy R. szereplése.)

Közelebről a magyar előadók a következő konkrét témákkal szerepeltek: Varjas Béla: *A nyomdászat kezdetei Magyarországon és A magyar reneszánsz epikus műjaja* címmel, Klaniczay Tibor két előadásban Zrínyi Miklósról, Bán Imre ugyancsak két előadásban Balassi Bálintról, Gerevich László a magyar reneszánsz művészet kezdeteiről, valamint a Mátyás-kori reneszánsz emlékekről, Székely György két előadásban a török hódítás következményeiről, s végül Gerézy Rabán „*Erazmus magyar kapcsolatai*” és „*Erazmista hatás Magyarországon*” címmel. E reneszánsz témák mellett pedig Lakits Pál mondott tetszéssel fogadott bevezetőt a helyi kórus meglepően nagyszerű, nyilvános műsorához. (Az új magyar zenéről, Bartók, Kodály, Bárdos stb.)

Ha a magyar szerzők előadásának hatását és eredményeit érzékeltetni akarjuk, ismét az ülészakzáró referátumra utalhatunk: „Rendkívül színvonalasak s marandandó értékek voltak a tisztán irodalomtörténeti előadások, a Kochanowskiról, a Balassiról, a Zrínyiről stb. szólók”. Ami a Balassi-előadást illeti, Bán Imre először áttekintő összefoglalást adott a költő korát megelőző irodalmi törekvésekről, majd költészetének finom és lelkes, mondhatnánk franciás ízlésű interpretálását nyújtotta az újabban készült francia műfordítások bemutatásával. A jelenlevők véleményét is fejezte ki Mesnard professzor Balassi költészetéről, mikor az előadást követő zárszavában hangsúlyozta: „Balassit olyannak ismertük meg, hogy az európai reneszánszról szólva soha nem lehet elfelejteni”. — Klaniczay Tibor Zrínyi-bemutatása hasonlóképpen nagyhatású volt. Az új eredményekkel gazdagított Zrínyi-kép és a nagyszabású életmű elemzése mellett őszinte elismerésben részült az író korának s azt megelőző időszaknak biztoskezü feldolgozása, mind a társadalmi bázis, mind a stílusirányok (reneszánsz, későreneszánsz, barokk) megjelölése tekintetében. Ugyancsak kedvezően ítélte meg a tanácskozás a reformáció és ellenreformáció, valamint a török és habsburg viszonylatok vizsgálatát, melyben az egyetemes igényt, s így az európai reneszánsz-problematika megoldásához nyújtott hozzájárulást értékelte.

A két íróról tartott előadások meleg fogadtatása ismételten bebizonyította, hogy Balassi és Zrínyi költészete az európai szintű fórumok érdeklődését is joggal kelthetik fel. Tény viszont, hogy nemzetközi megismerésük és elismerésük érdekében még komoly feladataink vannak. Mennyivel közismertebb pl. a lengyelek Balassija: Kochanowski!

Varjas Béla mindkét előadása kiemelkedett a nemzetközi tudósgárda teljesítményei között is. Nagyrebecsülték anyagbőségét, az elrendezés határozott világosságát és biztonságát. Nyomdászatunk kezdeteiről adott, új eredményeket prezentáló összefoglalása, benne pl. a számszerű adatok (többek között a XVI. században kinyomatott 700 kiadvány, melyből 55% magyarnyelvű), vitathatatlan erővel hatott a magyar reneszánsz eredményeit illetően. A kor epikus műfaját tárgyaló előadásának (lásd egyes vonatkozásokban Varjas előszavát *Heltai Cancionale*-kiadásához) szintén igen kedvező visszhangja volt. — A reneszánsz epikának iránt megmutatkozott érdeklődés csak megerősítette azt a feltevésünket, hogy a teljes kép érdekében a magyar reneszánsz próza és dráma alakulásának témája is okkal-joggal bekerülhetett volna a magyar előadók repertoárjába. (Pl. Bornemiszanak, Heltainak stb. elemzésével.) Gerézy Rabán új kutatásokra épült, Erazmus tanaival kapcsolatos, sajátosan egyéni előadásaira rendkívül érzékenyen reagált az ülészak. Részben az ideológiai különbségek folytán, részben az Erazmusról kialakított nyugati szakmaközi értékelés különbözősége folytán (hiszen csak az 1957-ben tartott tours-i ülészak napirendje *Erazmus és kora* volt). Gerézy előadásával kapcsolatosan helyeződtek szembe leginkább a nézetek, s alakult ki a tanácskozás legpezsgőbb vitája. A vita mellett ugyanakkor elismeréssel szóltak a magyar erasmista hatások és kapcsolatok kimutatásának eredményeiről.

A nem kimondottan magyarországi reneszánszszal foglalkozó előadások követése a legtöbb esetben igen sok tanulsággal járt a magyar irodalomtörténet művelője számára is. Az európaszintű látásmód és koncepció megerősítette, helyenként korrigálta sajátos hazai reneszánsz-értékelésünket. Az előadást tartó francia tudósok lehiggadt szakmai biztonsága, racionális és egyetemes nézőpontja több kérdésben előrevivője volt az európai s különösen az orosz és lengyel reneszánsz-kor megértésének. Mesnard és Portal professzorok, s rajtuk kívül még három francia kutató pl. orosz tárggyal szerepeltek, aholis meggyőző anyaggal bizonyították, hogy Oroszország már az európai reneszánsz századaiban — néhány elavult elutasító felfogással szemben — a fejlődésnek olyan fokához érkezett el, amelyben számos reneszánsz jelenséggel kell számolnunk. — Az itt is elismerten magas szintű tudományos színvonalat témjelző szovjet tudósok közül Porsnyev professzor Ukrajna és Oroszország egyesülésének alapjairól

vizsgálta a megmutatkozó új kulturális jelenségeket, Cserepnin professzor pedig a centralizált orosz állam kialakulásáról tartott nagysikerű előadást.

A lengyelországi reneszánsz-problematikát ugyancsak több francia és belga tudós választotta előadásá tárgyává. Mind közül kiemelkedett M. Bourilly-nak, a párizsi egyetem lengyel tanszéke professzorának előadása Kochanowski-ról. A műelemzésre épített tanulmány eddig fel nem ismert (Balassi-kutató számára is tanulságos) összefüggéseket tárt fel, teljes mélységében láttatta a költő gondolatvilágát, stb., egyszerűen feledhetetlenné tudta tenni a lengyel reneszánsz nagy költőjét. M. Backvis, brüsszeli és M. Jobert grenoble-i professzorok szintén a lengyel reneszánsz egyes fázisait ismertették megragadó erővel és a magyar kutató számára is sok haszonnal. (Pl. a katolicizmus és a nyugati civilizáció hatása; a mindennapi életben jelentkező humanizmus problémája stb.) — A nyugati tudósok szereplése nyomán érdemes megjegyezni, hogy a polgári tudomány, bárha híven ragaszkodva is kialakult módszereihez, a kelet-európai témákban mindinkább kénytelen a marxista tudósok legújabb eredményeit felhasználni és alkalmazni, miből természetesen következik munkáikban is a gazdasági és társadalmi tényezők hasonló értelemben vett erős térhódítása, megbecsülése.

Maguknak a lengyel küldötteknek szereplése — mind a nyolc esetben hazai témával — lényegesen és színvonalasan járult hozzá a kérdéscsoport feldolgozásához. Kár viszont, hogy a sokszor kézenfekvő párhuzamok a magyar reneszánsz alakulásához, jelenségeihez legtöbbször kiaknázatlanok maradtak előadásaikban, amivel a középeurópai reneszánsz problémáinak általánosítását nagyban elősegíthették volna. Mindamellet így is maradandó és mielőbb feldolgozandó anyagot kapott a magyar tudomány több előadásból. Ilyen témák voltak pl. A XV—XVI. századi lengyel átalakulás szociális és filozófiai eszméi, (Voise és Suchodolski tanulmányai), A lengyel oktatás- és művelődésügy problémái a reneszánsz századaiban (Kurdi-bacha professzortól), A reneszánsz lengyel zene és zenei műveltség (Mlle Lissa), A nyomtatott könyv szerepe a lengyel reformáció kibontakozásában (M. Gryczowa), stb. Ezek a témák megannyi izgalmas átfogó kérdést és sok apró utalást, nyomot rejtenek a magyar irodalom vonatkozásában. Ezúttal csak néhányat említhetünk; így pl. a reneszánsz lengyelöldre hatolásának és eszmeiségének kérdései; a reformáció (antitrinitarizmus) majd az ellenreformáció térhódításának kulturális vonatkozásai; az európai jezsuita mozgalom szerepe a tanügy, kultúra és irodalom terén; a krakkói egyetem és a lengyel iskolák reneszánsz eszmékkel telítődésének fokozatairól adott kép; (kézenfekvő a viszonyítás az ott tanult magyar diákok felfogásának értelmezéséhez); a lengyel nyomdák — egyben a magyar könyvkiadás bölcsőjének — helyzetéről és aktivitásáról hozott új anyag; a reneszánsz zene és irodalmi művek nálunk is jellemző egymásra hatásának nyomkövetése, stb.

Gazdag eredménnyel és tanulsággal zárult tehát tours-i ülészak munkája. A magyar küldöttség jól megálta a helyét mind a magyar tudomány általános érvényű eredményeinek közvetítésében, mind pedig irodalmunk számos fontos kérdésének európai szinten való megismertetésében. Baráti kapcsolatokat építhetett ki itt egyaránt a nyugati és szocialista országok tudományos életével, s a meghívott magyar ösztöndíjasok (fiatalabb tudományos munkatársak és egyetemi oktatók) kiléphettek a még gyakran provinciális viszonylatokból s a szaktudomány kiváló nemzetközi képviselőivel és nézeteivel ismerkedhettek meg. A tours-i összejövetel ígéretet is jelent a jövőre: van helyünk s van tennivalónk a nemzetközi fórumokon.

Az ülészak sikeres megrendezése és az ott kialakult nemzetközi baráti, tudományos szellem Pierre Mesnard professzor érdeme, akinek munkáját messzemenő elismerés illeti. Személyében nemcsak egy kiemelkedő tudós-egyéniséget, hanem a francia—magyar kapcsolatok erősítésén fáradozó szívélyes vendéglátót is megismerhettünk.

Gyenis Vilmos

A magyar irodalom bibliográfiai kézikönyvének munkálatai

Az utolsó másfél évben jelentős mértékben előrehaladtak a magyar irodalom bibliográfiai kézikönyvének munkálatai. Az öt kötetre tervezett bibliográfiai kézikönyv első kötete a magyar irodalomelméleti és irodalomtörténeti irodalom legfontosabb általános és összefoglaló jellegű monográfikus műveinek, tanulmányainak és a legjelentősebb ilyen vonatkozású szakbírálatainak bibliográfiai adatait fogja tartalmazni témakörök szerint csoportosítva és témacsoporton belül időrendbe sorozva. Ebben a kötetben megtalálhatók az összefoglaló jellegű magyar irodalomtörténeti művek, forráskiadványok, segédkönyvek címjegyzékei, az irodalomelméleti, irodalomesztétikai irodalom legfontosabb leíróhelyeinek adatai, az irodalmi műfajok szakirodalmi és lehetőség szerint mindazon értékes művek jegyzéke, amelyek a magyar irodalmi nyelv, stílus és a verstan problémáit tudományos színvonalon elemzik. Külön fejezetben találja meg az olvasó az irodalmi irányzatok, áramlatok, iskolák bibliográfiai adatait, tehát